

25.5.2023

טיוטת הצעת מחליטים: ציונות כערך מנחה בפעולות הממשלה – נייר עמדה

הצעת המחליטים, שהוגשה על ידי השר לפיתוח הפריפריה, הנגב והגליל, בנושא "ציונות כערך מנחה בפעולות הממשלה", מבקשת לחייב את משרדי הממשלה וכלל זרועותיה לאמץ את ערכי הציונות, כפי שהם באים לידי ביטוי בחוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי (להלן: "חוק הלאום"), כשיקולים מנחים ומכריעים בעיצוב המדיניות הציבורית. במידה ותאשר הממשלה הצעה זו, הפלית החברה הערבית תהפוך לערך מנחה שעל משרדי הממשלה לממש, ופקידי מדינה יידרשו לעצב ולקדם מדיניות ותוכניות שמתעדפות את האזרחים היהודים ומפלגות נגד האזרחים הערבים.

חוק הלאום בנוסחו כפי שחוקק פוגע פגיעה אנושה ובלתי הפיכה בערכי השוויון והדמוקרטיה. החוק הופך את האפליה הממסדית והמתמשכת נגד הציבור הערבי בישראל מעניין של מדיניות ושיקול דעת לערך מערכי השיטה המשפטית בישראל – ואף לערך עליון, הזוכה להגנה מיוחדת בחוק יסוד. בחוק אין כל התייחסות להיותה של מדינת ישראל דמוקרטית או למעמדם של מיעוטים במדינה. בולטת במיוחד השמטת המחויבות להבטחת זכויותיהם האישיות והקולקטיביות של כלל אזרחי המדינה, במיוחד על רקע אימוץ העמדה לפיה הזכויות הקולקטיביות בישראל, ובראשן הזכות להגדרה עצמית לאומית, שמורות לאזרחים היהודים בלבד.

עוד קודם לחקיקת חוק הלאום התקיימה אפליה ממסדית ומתמשכת נגד האוכלוסייה הערבית בישראל בכל תחומי החיים: בחינוך, בקרקעות ובדיוור, בתקציבים ובמענקים. בעקבות החוק נוצרה אפשרות "חוקית" לכאורה להעמיק ולהחמיר את האפליה הממוסדת, ולתת גושפנקא חוקית לפרקטיקות ולחוקים מפלים שנפסלו בעבר על ידי בית המשפט.

ב-8.7.2021 ניתן פסק הדין של בג"ץ בעתירות שהוגשו נגד חוק הלאום. בג"ץ נמנע מלהורות על ביטול החוק, אך בפרשנות שנתן לו צמצם לכאורה במידה מסויימת את השלכותיו הגזעניות. בית המשפט קבע כי החוק אינו פוגע בזכות לשוויון של המיעוט הערבי, ושאינו בו כדי לפגוע במעמד השפה הערבית ובאפשרות לחזק את מעמדה במרחב הציבורי. השופט קרא קבע בדעת מיעוט כי ראוי היה ששלושת הסעיפים המרכזיים בחוק – ההתיישבות, השפה, והזכות להגדרה עצמית – יבוטלו.

מאז חקיקת החוק והפסיקה בעניינו לא יושמה מדיניות מפלה באופן פורמלי כשהיא נסמכת על הוראות החוק. עם זאת היו בערכאות נמוכות התייחסויות לכך שניתן לקדם מדיניות על בסיס החוק (למשל, שניתן לא לתרגם מסמכים לערבית בהתבסס על חוק הלאום שקבע שרק העברית היא השפה של המדינה).

כעת מבקשת הממשלה להעביר החלטה שתבהיר לקובעי המדיניות ולדרגים המקצועיים בכל הגופים הממשלתיים, כי עליהם לקבל החלטות תוך יישום של "ערכי הציונות כפי שבאים לידי ביטוי בחוק הלאום".

בהתאם לדברי ההסבר של טיוטת ההצעה שהתפרסמה, ערכים ציוניים, שעל פיהם יש לקבל את ההחלטות, מבטאים את זכותו של העם היהודי להגדרה עצמית בארץ ישראל, בין היתר בהתיישבות, בביטחון, בתרבות ובעלייה.

מלבד הנזק ההצהרתי בקבלת החלטה כזאת על-ידי סימונם שוב של האזרחים הערבים כאזרחים סוג ב', מדובר במתן אור ירוק ואף הנחיה מפורשת להפלות את החברה הערבית ולהעדיף את האזרחים היהודיים בכל תחומי החיים, לרבות המפורטים לעיל.

טיוטת החלטת הממשלה היא בלתי חוקתית בכך שהיא שוללת את עקרון השוויון כעקרון מנחה בעיצוב המדיניות הציבורית, ומנוגדת לפסיקת בג"ץ.

כתבו: עורכות הדין דבי גילד-חיו וגדיר ניקולא